

Vjesnik istarskog arhiva, sv. 20, Pazin 2013., 328 str.

I dvadeseti je broj *Vjesnika istarskog arhiva* podijeljen u nekoliko tematskih cjelina. Prva je posvećena matičnim knjigama kao izvorima za povijesnu demografiju, „Matične knjige kao povijesno-demografski izvori“ (17-141); druga je, kako je to već ustaljeno, „Rasprave i članci“ (145-269) i donosi niz članaka različite tematike, uglavnom vezanih uz Istru; treća cjelina „Osvrti – Prikazi – Vijesti“ (273-324) donosi prikaze knjiga, časopisa i izložbi, osvrte na različite konferencije i druge događaje. Glavni je i odgovorni urednik *Vjesnika istarskog arhiva* Ivan Jurković.

Cjelinu posvećenu radovima nastalima istraživanjem matičnih knjiga otvara zajednički rad više autora posvećen matičnim knjigama uopće, propisima o njihovu vođenju i historiografiji (17-21). Ostali su radovi rezultat istraživanja provedenoga na matičnim knjigama i poredani su kronološkim slijedom. Prvi je rad Danijele Dobljanović „Crtice o stanovništvu Lindara na kraju 16. i u prvoj polovici 17. stoljeća“ (23-38). Autorica je na temelju glagoljske lindarske matične knjige krštenih iz navedenoga razdoblja, široj javnosti dostupne preko objavljenoga prijepisa Dražena Vlahova (Dražen Vlahov, *Matica krštenih župe Lindar (1591. – 1667.): glagoljski zapisi od 1591. do 1648.*, Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2012.), analizirala neke parametre demografskoga ponašanja stanovništva Lindara u tom razdoblju. Nakon kratkoga uvoda o povijesti Lindara, analizirala je kretanje broja stanovnika prema dostupnim informacijama te sama procijenila mogući broj stanovnika prema podacima iz matičnih knjiga, uzimajući u obzir relevantne predtranzicijske parametre. Pokazala je kako je broj rođenih bio kritično nizak u vrijeme krznoga razdoblja koje se poklapa s Uskočkim ratom. Osvrnula se i na nezakonitu djecu, sezonska kretanja krštenja i začeca te imena djece, gdje je pokušala utvrditi motivaciju davanja baš tih imena. Zaključila je da su imena katolička, a kako je nasljeđivanje imena u značajnoj mjeri kombinirano s kalendarskom motivacijom.

Ostala se četiri rada vezana uz matične knjige bave kasnijim razdobljem, uglavnom drugom polovicom 19. stoljeća. Riječ je o diplomatskim i završnim radovima studenata povijesti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Lana Krvopić autorica je rada „Matična knjiga krštenih župe Tinjan 1847. – 1880.“ (39-58). Nakon kratkoga osvrta na povijest Tinjana, prelazi na matičnu knjigu i njezine karakteristike. Proučavala je natalitet, ali i mortalitet novorođene

djece, što je zabilježeno i u knjigama krštenih. Gotovo je desetina rođenih (8,69 %) umrla nedugo nakon poroda, pri čemu su hladni mjeseci bili kobni. Autorica se osvrnula i na udio blizanaca, nezakonito rođene/izvanbračne i napuštene djece. Promatrajući sezonsko kretanje začeca, utvrdila je kako je način života (poljoprivredni radovi) imao više utjecaja na začeca od crkvenih zabrana. Obradila je i ostale podatke zabilježene u knjigama: župnike, babice, kumove te imena i prezimena krštenih.

Rad zanimljivoga naslova „Kćeri i sinovi Tara, Vabriga i Frate. Analiza matičnih knjiga krštenih župe Tar 1850. – 1880.“ (59-84) napisala je Monika Zuprić. U radu se osvrnula uglavnom na sve podatke koji se mogu iščitati iz matičnih knjiga krštenih, detaljnije na natalitet, spolnu strukturu rođenih, izvanbračnu djecu, blizance, raspored začeca/krštenja tijekom godine, imena krštenika, smrtnost novorođenčadi, a ukratko na babice, kumove i krstitelje. Kako sama ističe, zapisi u matičnim knjigama „uvode nas u mikrosvijet devetnaestostoljetnog Tara“, a možemo dodati da ga ona, koristeći se tim izvorom, vrlo vješto otkriva i predstavlja.

Davor Salihović autor je rada „Rođenja i krštenja u Labinu od 1861. do 1871.“ (85-111). Kao i prethodna tri autora, osvrnuo se na bitne parametre demografskoga ponašanja stanovnika područja na koje se matična knjiga odnosi. Posebnost je njegova rada, pored vrlo britkoga stila, što je vrlo umješno pristupio analizi biranja kumova. Takvu je analizu moguće napraviti u sredinama gdje je stanovništvo moguće podijeliti u određene socijalne skupine, a Labin je u promatranom razdoblju bio takva sredina. Podijelivši stanovnike u tri socijalne skupine – (1) seljake i kolone, (2) radnike, obrtnike i mornare te (3) građane, građane-posjednike i plemiće – ustanovio je da je tendencija bila da roditelji kumove svojoj djeci biraju iz redova boljestojećih socijalnih skupina, s tim da seljaci i koloni gravitiraju svim socijalnim skupinama, no ponajviše onoj za jedan stupanj višoj (radnika, obrtnika i mornara), skupina radnika, obrtnika i mornara uglavnom gravitira najvišoj socijalnoj skupini, dok najviša kumove bira u svojim redovima i vrlo rijetko iz redova radništva, obrtnika i mornara. Ovom je analizom autor pokazao kako matične knjige u nekim slučajevima mogu biti izvrstan izvor za proučavanje socijalne slike neke sredine.

Posljednji rad iz ove cjeline, „Demografska analiza podataka matičnih knjiga krštenih i vjenčanih župe Svetvinčenat (1875. – 1900.)“ (113-141) Alena Drandića, bavi se najmlađim razdobljem. Koristeći se matičnim knjigama

krštenih i vjenčanih za posljednju četvrt 19. stoljeća, autor je pokazao kako je tada stanovništvo župe Svetvinčenat imalo gotovo u potpunosti predtranzicijsko demografsko ponašanje, odnosno kako se demografska tranzicija tek nazire. Pored podataka o krštenjima, kojima su se bavili i ostali autori iz ove cjeline, autor je analizirao i upise u matičnu knjigu vjenčanih: mjesece u kojima se stanovništvo najviše vjenčavalo, dob stupanja u brak i sl. Pokazao je kako je raspored vjenčanja tijekom godine ovisio o crkvenim zabranama i obujmu poslova u poljoprivredi.

Cjelinu „Rasprave i članci“ otvara rad Ulrike Evridiki Syrou „Biografija Antonija Zare (1574. – 1621.)“ (145-156). Antonija Zaru uz Istru vezuje služba pićanskoga biskupa, koju je obnašao od 1601. do 1621. godine. U to je vrijeme (1615.) tiskano u Veneciji njegovo enciklopedijsko djelo *Anatomia ingeniorum et scientiarum sectionibus quattuor comprehensa*, koja je važan izvor za proučavanje znanstvenoga razmišljanja toga vremena. Autorica je sastavila Zarinu biografiju na temelju podataka iz te knjige jer Zara u uvodnom poglavlju ponosno iznosi pregled povijesti cijeloga svog roda.

Talijanski povjesničar Claudio Povo autor je rada „Ambigue descrizioni: feste devozionali e feste di precetto nell’inchiesta veneziana di fine Settecento“ (157-207). Nakon uvodnoga dijela u kojem se osvrće na pučku pobožnost s antropološkoga i pravnoga stajališta, prelazi na središnji dio čija je okosnica dokument proizašao iz istrage provedene 70-ih godina 18. stoljeća o religioznim svetkovinama na području kako Venecije, tako i *Terraferme*. Polazište istrage bio je stav Senata da su mnogobrojne svetkovine negativno djelovale kako na duhovni život stanovnika, tako i na gospodarstvo. Kao preduvjet dobrog provođenja istrage svi su zaduženi isticali važnost suradnje s lokalnim crkvenim vlastima/dužnosnicima. Upravo je činjenica da je stvar povjerena župnicima rezultirala zapisima koji predstavljaju iznimno zanimljiv etnografski materijal o tom vremenu, koji svjedoči o bogatoj pučkoj religioznosti te sličnostima i razlikama među župama. Senat je konačno, nakon pregleda prikupljenih materijala, u kolovozu 1775. odlučio da se sve svetkovine koje padaju tijekom tjedna, osim onih dana koji su određeni kao neradni dani po crkvenom kalendaru te dana zaštitnika pojedine župe, moraju slaviti u nedjelju. Na kraju je i broj dana koji su određeni kao neradni dani po crkvenom propisu drastično smanjen. Navedene odredbe mletačkoga Senata imale su za cilj povećati produktivnost stanovništva u poljoprivredi i gospodarstvu uopće.

Ivan Milotić napisao je rad „Potpore Josipa Jurja Strossmayera čitaonicama i narodnjačkom pokretu u Istri (Građa Dijecezanskog arhiva u Đakovu)“ (209-227). Nakon uvodnih razmatranja o političkoj situaciji u Istri i strujanjima hrvatskoga nacionalnoga pokreta uopće, autor kroz analizu dokumenata u đakovačkom biskupijskom arhivu analizira odnose biskupa Strossmayera i istarskih narodnjaka, u prvome redu biskupa Jurja Dobrile. Dva je velika crkvenjaka vezivao prijateljski odnos izgrađen za vrijeme studija na bečkom Augustineumu. Iz arhivske je dokumentacije razvidno kako je đakovački biskup svesrdno podupirao hrvatske čitaonice u Istri i Hrvatskom primorju, list *Našu slogu*, zaklade za financiranje učenika, Družbu svetih Ćirila i Metoda te hrvatsku pazinsku gimnaziju, kao i gradnju sjemenišne zgrade. Posebnu je pozornost autor posvetio Hrvatskoj narodnoj čitaonici u Svetom Petru u Šumi. U đakovačkom arhivu ne postoje podaci o biskupovom financiranju te čitaonice, no iz prakse prema kojoj su portreti podupiratelja krasili prostore čitaonica da se zaključiti da je Strossmayer podupirao i supetarsku čitaonicu. Čitaonice su bile izrazito važni punktovi hrvatskoga nacionalnoga pokreta u Istri, a ugašene su za vrijeme fašističke vlasti.

Četvrti je u nizu „Raspave i članci“ rad autora Marina Martinčevića o benediktinskom samostanu u Dajli „Izvori za povijest benediktinskog samostana sv. Ivana Krstitelja u Dajli u Državnom arhivu u Pazinu“ (229-240). Smatra se da je taj samostan nastao u ranom srednjem vijeku te da je djelovao najkasnije do 1273., kada je prešao u posjed koparskoga viteza Almerika Sabinija. Gotovo pola tisućljeća kasnije (1736.) prelazi u ruke rođaku Sabinijevih, Santu Grisoniju iz Novigrada. Početkom 40-ih taj će posjed, kao i još neke druge, Grisonijevi ostaviti benediktincima iz Praglie pokraj Padove. Iz sačuvane dokumentacije (uglavnom zapisi o prihodima i rashodima) razvidno je kako su se benediktinci bavili poljoprivredom (masline, vinova loza, žito) te stočarstvom (uzgoj istarskoga goveda). Autor je podrobno obradio značaj pojedinoga sačuvanog izvora, naglašavajući njegovu važnost ne samo za ekonomski život samostana, već i za redovničku svakodnevicu uopće.

U radu Tanje Kocković Zaborski „Povijest tartufarenja u Istri“ (241-252) sintetski je prikazana povijest konzumacije tartufa uopće te njegovo otkrivanje i eksploatacija u Istri. Poseban je značaj za razvoj tartufarstva u Istri imala izložba tartufa na poljoprivrednom sajmu u talijanskom gradu Albi 1929., koja je dala poticaja eksploataciji bijeloga tartufa i u Istri.

Massimo Sella je 1932. objavio studiju o nalazištima tartufa u Istri. Sljedeće su godine on, barunica Barbara Hütterott, Carlo Testoni i Pietro Giovannelli osnovali tvrtku za prodaju i izvoz bijeloga tartufa sa sjedištem u Livadama. Tvrtka je poslovala do 1937., kada je koncesija nad Šumom sv. Marka dodijeljena stanovitom Facchiniju. Nakon Drugoga svjetskog rata nastavljena je eksploatacija tartufa. Šezdesetih godina 20. stoljeća bilo je sve više tartufara, a javlja se i krijumčarenje tartufa jer je njegova cijena sve više rasla. Autorica ističe kako se 80-ih godina za 100 kg tartufa moglo kupiti novi mercedes. U zaključku iznosi da je tartuf danas dio gastronomske ponude kao tradicionalno istarsko jelo; no, on se uvijek prodavao, na istarskom stolu za nj nije bilo mjesta.

Rad Lade Duraković i Pamele Štefec „Glazbeno školstvo u Hrvatskoj u doba socijalističkog realizma: prvih deset godina rada glazbenih škola u Vinkovcima i Puli“ (253-269) posljednji je iz cjeline „Rasprave i članci“. Na početku autorice propituju ulogu glazbe u poratnome društvu ističući da je „njezina funkcija bila agitacijska, odgojna, a njezin cilj prevodenje ideološkoga diskursa u umjetnički jezik“. Osvrću se na kulturne institucije u Puli i Vinkovcima u promatranome razdoblju: Arheološki muzej, Naučna biblioteka, Narodno sveučilište i Narodno kazalište u Puli te Gradski muzej, Amatersko kazalište, KUD-ovi Kozarac, Maksim Gorki, Šumari i Lisinski u Vinkovcima. Posebno su se dotaknule rada glazbenih škola u Puli i Vinkovcima. Glazbena škola (Gradska muzička škola) u Vinkovcima otvorena je 1948., a u veljači 1949. otvorena je i u Puli. Otvaranje škola potaknuli su članovi gradskih narodnih odbora. Ideja je bila glazbeno obrazovanje, nekad dostupno samo rijetkima, omogućiti i nižim slojevima, radničkim obiteljima. Stoga su gradski narodni odbori pomagali kod nabavljanja instrumenata. Autorice naglašavaju kako je nerazmjer između broja onih zainteresiranih za sviranje glasovira i ostalih instrumenata bio velik. Tu je vidljiv stav o učenju glasovira kao sastavnom dijelu opće kulture. Problema, međutim, nije nedostajalo ni u vinkovačkoj, ni u pulskoj školi: prostorni problemi, nedostatak instrumenata, prevelik broj učenika i sl. Razdoblje socijalističkoga realizma u prvi je plan postavilo ideološko-odgojnu svrhu glazbenoga obrazovanja. Na početku se neopterećenost umjetničkim dostignućima poklapala s nedovoljnom educiranošću osoblja i nedostacima u prostornim uvjetima. Autorice ističu kako su s vremenom glazbene škole nadišle političke zadatke i postala mjesta gdje se gradio glazbeni identitet.

„Osvrti – Prikazi – Vijesti“ (273-324) odnose se na najrelevantnija izdanja vezana uz povijest Istre, kao i na važna događanja, od kojih valja istaknuti počasni doktorat Sveučilišta Jurja Dobrile dodijeljen Draženu Vlahovu, dugogodišnjem djelatniku i ravnatelju Državnoga arhiva u Pazinu. Prema već ustaljenoj praksi, na kraju je dan popis suradnika u ovom broju *Vjesnika* (325) te upute suradnicima (326-328).

Branka Poropat

Zbornik Općine Lanišće, 6, Lanišće: „Josip Turčinović“, Pazin / Općina Lanišće, 2013., 167 str.

U 2013. godini dvije se susjedne općine na sjeveru Istre, Buzet i Lanišće, mogu pohvaliti da su objavile svaka svoj zbornik radova. Općina Lanišće je smogla organizacijske snage i financijska sredstva za realiziranje ideje o izdavanju šeste knjige *Zbornika Općine Lanišće*, u kojem se našlo mnoštvo priloga s različitih polja ljudskoga djelovanja. Zbog njihova opsega, podijeljeni su u nekoliko cjelina: „I. Povijest“; II. „Gospodarstvo“; „III. Tradicijska kultura“; „IV. Genealogija“; „V. Školstvo“; „VI. Literarni prilozi“ i „VII. Biografije“.

Kao što je uobičajeno, na početku *Zbornika* nalazi se „Predgovor“ (5-6), u kojem se općinski načelnik Neven Mikac osvrnuo na šesto izdanje publikacije koja je nastavila kontinuitet raznovrsnoga sadržaja. Dotaknuo se i financijske situacije, ostvarivanja zacrtanih projekata u Općini, obnavljanja groblja u Brestu i Vodicama, rekonstrukcije lokalne vodovodne mreže Prapoće i Brgudac te drugih poduhvata koji su realizirani tijekom 2012.

Prva je cjelina, rezervirana za teme iz povijesti, otvorena radom Slavena Bertoše „Prapoće: kratke povijesne crtice“ (9-18). Nakon uvoda koji obuhvaća smještaj u prostoru i osnovne podatke o mjestu, Bertoša je odlučio približiti čitateljima zanimljive crtice iz povijesti Prapoća. Tako je, primjerice, podastro podatke o selima koja su tvorila nekadašnju Rašporsku gospoštiju krajem 14. st. te nešto kasnije, početkom 17. stoljeća. Spomenuo je i podatke o selima župe Lanišće, koja je krajem 17. st. brojila čak 450 odraslih i 100 neodraslih stanovnika. Iako kratkoga opsega, rad otkriva kako je stanovništvo Prapoća i okolnih krajeva živjelo i živi na području pogodnom za poljoprivredu, ali samo kao dopunskim zanimanjem, te od sitnoga stočar-